

эстетического развития в формировании личности современного подросткового поколения.

Ключевые слова: специализированная школа художественного профиля, изобразительная деятельность.

Krasnov N. M. Specificity of training activities in specialized graphic art school profile

The article is dedicated to the questions of educating gifted students in specialized secondary schools of art profile, which is observed as cultural model, acting in certain place and time limits and oriented on preparation of future professionals, creating their personality. The author emphasizes the role of aesthetic development in shaping the personality of the modern young generation.

Key words: specialized school of artistic type, graphic activity.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2012 р.

Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 373.3:7.011

I. I. Кондратюк

**ПОЧУТТЯ СОВІСТІ В СИСТЕМІ ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Сьогодні суспільство знаходиться в стані динамічної зміни: дуже швидко модернізується техніка, нові інформаційні технології все активніше займають лідируюче місце в житті кожної людини. Окрім підвищення якості матеріального життя, такий потужний техногенний процес має і ряд негативних наслідків, які позначаються на розвитку внутрішніх особистісних якостей індивіда. Передивляються життєві цінності, моральні ідеали, і звідси все більш важливу роль відіграє внутрішня оцінка подій і явищ кожною людиною.

Аналіз стану виховної і навчальної роботи в школах свідчить про недостатню увагу до проблеми становлення етичного світу школяра. В учнів немає чітких уявлень про совість, борг, відповідальність. Таке положення зумовлене тим, що в школах не ведеться цілеспрямовану роботу з виховання відчуття совісті як провідного механізму формування моральності, особливо актуального для учнів молодшого шкільного віку.

Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю переглянути підходи і прийоми педагогічного впливу, викликану змінами в психології сучасного підростаючого покоління, а також синтетичним характером сьогоденної педагогічної науки. Методологічно обґрунтоване використання засобів дії різних сфер

діяльності дитини відкриває величезні можливості для педагога. Мета статті – виявити місце совісті в структурі етичної свідомості учнів молодшого шкільного віку, а також визначити специфіку деяких засобів виховання елементів моральності, зокрема за допомогою творів різних видів мистецтв.

Совість – одна з найважливіших етичних складових особистості. Як відзначала Т. Кириліна, «своїм корінням символ совісті йде до духовного досвіду народу, до його релігії та культури. На рівні індивідуальної свідомості совість є найважливішою якістю особи, що безпосередньо впливає на її розвиток» [3, с.1]. У зв'язку з цим виховання етичних якостей і совісті перш за все є одним з головних завдань педагогіки молодшої школи.

У процесі навчання і виховання молодшого школяра вчитель повинен спробувати сформуванню в нього таке уявлення про моральні й етичні аспекти світу, яке згодом стане смислообразуючим чинником усього його подальшого життя. Звідси засоби, якими вчитель досягає поставленої мети, мають первинне значення.

Специфіка навчального процесу в молодшій школі зумовлює широкі виховні можливості для педагога, оскільки практично весь час вплив на учнів має один вчитель. Міждисциплінарний підхід до вчення, уміле використання засобів різних наук може підвищити ефективність як освітнього, так і виховного процесів. Формування етичних орієнтирів молодшого школяра також може бути реалізоване за допомогою інтегрованого підходу та включення різних засобів емоційної і інтелектуальної дії. Вирішення завдань етичного виховання обов'язково повинне спиратися на емоційний відгук. Викликати емоційний відгук – означає стимулювати етичне переживання, пов'язане з внутрішнім прийняттям етично цінної ідеї.

Школа є обов'язковим і дуже важливим складником процесу соціалізації дитини, вона «впливає на гармонізацію стосунків особи з соціальним середовищем» [2, с. 2]. Тобто уміння правильно й адекватно оцінювати ситуацію, відповідно реагувати на неї багато в чому залежить від сформованості етичної сфери кожної дитини. Совість є посередником між моральними вимогами суспільства і індивідуальними потребами людини, тому особливу увагу необхідно звернути на виховання моральності в молодших школярів.

У структурі особистості етична свідомість — інтереси, ідеали, погляди, переконання і особливості самооцінки — включаються до особливого роду підструктури, яка визначає ціннісну спрямованість особі, її смислову сферу. Саме ця підструктура виявляється найбільш схильною до впливу з боку соціуму, суспільства, у якому знаходиться дитина, а це означає, що вчитель може значним чином впливати на формування моральності дитини. Естетичне пізнання світу може відбуватися саме при знайомстві з мистецтвом, при активному переживанні. Дія на емоційну сферу учнів при правильній організації

навчання і правильному використанні педагогічних засобів, скрупульозній роботі з освоєння молодшими школярами етичних норм формує чітке уявлення про систему прийнятих у суспільстві морально-етичних стосунків, у зв'язку з чим поняття про совість і моральність набуває особливого значення.

За твердженням Г. П. Шевченко та І. О. Єненко, «мистецтво за своєю природою є образною оцінкою життя, а образність мистецтва має естетичну природу» [4, с. 7]. Твори всіх видів мистецтв є досить ефективним засобом виховання етичної свідомості молодшого школяра. Функції самопізнання, саморегулювання, самокорекції, самооцінки – т. з. «внутрішні» функції етичної свідомості пов'язані з рівнем ідеального, і в цьому відношенні мистецтво може вирішувати декілька завдань одночасно: пізнавальне (діти безпосередньо знайомляться з творами мистецтв, розширюють знання про світ, специфіку художнього бачення життя); емоційне (шляхом вивчення творчих робіт учні розширюють власну палітру емоцій і відчуттів, яка еволюціонує від примітивних форм до складніших, – співпереживання, співчуття, в яких не останнє місце займає сумлінність); етичне (школяр таким чином приходиться до пізнання відчуттів, яке при необхідних умовах може стати етичною нормою). Вирішення всіх перерахованих завдань і лежить в основі навчання і розвитку особи учня засобами творів різних видів мистецтв. Формування етичної свідомості таким чином сприяє вихованню в молодших школярів серед всіх елементів моральності і відчуття совісті, яке повинне стати стрижнем морального становлення особи учня. Активне переживання й усвідомлення дітьми сюжетів, емоцій, пов'язаних з пропонуваними вчителем витворами мистецтва, сприяє становленню та подальшому вдосконаленню відчуття боргу, відповідальності й інших важливих внутрішніх характеристик людини.

У творах різних видів мистецтв можна розглядати декілька аспектів дії: формальний і змістовний. Сприйняття, зокрема, музичного твору пов'язано безпосередньо з процесом переживання почутої музики. Причому це переживання не обмежується безпосередньо прослухуванням музичного фрагменту, але продовжується після нього. Це необхідно враховувати, тому що така тривала дія також повинна досягати поставленої педагогічної мети – формування певного відчуття, емоції. Природно, переживання одного і того ж твору в різних дітей буде різним, оскільки це залежить від особових якостей кожного учня. Тому вчитель обов'язково повинен завершити презентацію витвору мистецтва висновком, який допоможе скоригувати сприйняття інформації в педагогічно правильному ключі.

Необхідно враховувати конкретну етично-емоційну ситуацію, представлену в будь-якому творі. У тих видах мистецтва, де представлений візуальний ряд (живопис, скульптура, балет, кіно) або образ реалізований словом (література, театр), створити яскравий, зримий образ набагато легше, ніж, скажімо, у музиці. Проте при

прослухуванні музичного твору можна апелювати до фантазії школярів, що може бути особливо продуктивним саме в молодшому шкільному віці, оскільки уява дітей у такий час, з одного боку, вже досить розвинена, а з іншого, досить пластична. Одним з прикладів вживання подібної техніки може служити обговорення почутого фрагменту в комбінації з переглядом творів живопису – обговорення етичних відчуттів, що виникли у школярів. При цьому особливо важливо проаналізувати отримані результати, провести коректування ілюстративного матеріалу, словесних образів.

Наступним етапом після знайомства з творами мистецтв логічно йде перенесення учнем отриманих знань і емоцій до поведінкової царини, тобто до певних ситуацій, аналогічних до розглянутих на уроці, школяр повинен діяти усвідомлено. Сформована чітка диференціація вчинків на хороші та погані стає основою поведінковою лінією, звідси здійснений позитивний вчинок повинен викликати позитивні емоції, відчуття задоволеності; негативний вчинок, у випадку успіху педагогічного впливу, визначає в учня негативні емоції, направлені не на об'єкт помилки, а на самого себе. Школяр сам оцінює свої дії і, виходячи з системи цінностей і етичних орієнтувань, вважає їх хорошими або поганими. Це допомагає уникнути «духовної безпечності», яка «виявляється в недоречному, поблажливому відношенні особи до самої себе» [1, с. 30].

На ранніх стадіях становлення особистості совість виявляється як зовнішній «цензор» - батьки, вихователі, однолітки. Поступово внутрішня потреба дитини в моральності стає самостійнішою, але таке отримання незалежності етичних думок продовжується в руслі продиктованих вихователями. Звідси відповідальність педагогів не тільки не знижується, але навпаки – стає вищою. Розвиваючи відчуття совісті в молодших школярів, педагог повинен усвідомлювати, що виховна дія повинна ґрунтуватися на емоційному духовному відгуку дитини на потребу іншого, на увагу й участь у його бідах і радощах.

Таким чином, процес виховання відчуття совісті носить цілеспрямований, системний, комплексний і безперервний характер і є важливим складником етичної свідомості молодших школярів. Совість є механізмом регуляції поведінки дитяти в певних життєвих ситуаціях, здатністю здійснювати етичний самоконтроль, самостійно формулювати етичні обов'язки, вимагати від себе їх виконання. Перспективою дослідження, на наш погляд, є виявлення найбільш ефективних способів виховання етичних орієнтирів у дітей молодшого шкільного віку; вивчення педагогічних і виховних можливостей творів різних видів мистецтв в системі навчання дітей.

Список використаної літератури

1. Бех І. Духовна безпечність – напруженість у вихованні та розвитку особистості / І. Бех // Рід. шк. – 2007. – № 5. – С. 29 – 32.

- 2. Григораш В. В.** Формирование совестливости как нравственного качества личности в процессе этического воспитания старшеклассников : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Теория и история педагогики» / В. В. Григораш. – М., 1994. – 20 с.
- 3. Кирилина Т. Ю.** Совесть и ее роль в развитии личности : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филос. наук : спец. 09.00.11 «Социальная философия» / Т. Ю. Кирилина. – М., 1999. – 16 с.
- 4. Шевченко Г. П.** Музично-виконавська діяльність студентської молоді : монографія / Г. П. Шевченко, І. О. Єненко. – Луганськ : Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2010. – 168 с.

Кондратюк І. І. Почуття совісті в системі етичного виховання учнів молодшого шкільного віку

Статтю присвячено дослідженню актуальної проблеми виховання етичної свідомості в дітей молодшого шкільного віку в умовах сучасної школи. Особливу увагу приділено такому елементу моральності, як совість. Автором робиться спроба виявити роль і місце совісті в системі етичних оцінок людини, механізм її формування і функціонування в різні вікові періоди. Акцент ставиться на педагогічних і виховних можливостях творів різних видів мистецтв як засобі розвитку етичних якостей молодших школярів у процесі навчання дітей. Виявляється роль і ступінь відповідальності вчителя в процесі формування етичності дітей.

Ключові слова: моральність, совість, мистецтво, виховання, міждисциплінарний підхід, емоції.

Кондратюк І. І. Чувство совести в системе нравственного воспитания учащихся младшего школьного возраста

Статья посвящена исследованию актуальной проблемы воспитания нравственного сознания у детей младшего школьного возраста в условиях современной школы. Особое внимание уделяется такому элементу нравственности, как совесть. Автором работы предпринимается попытка выявить роль и место совести в системе нравственных оценок человека, механизм ее формирования и функционирования в разные возрастные периоды. Акцент ставится на педагогических и воспитательных возможностях произведений разных видов искусств как средстве развития нравственных качеств младших школьников в процессе обучения детей. Выявляется роль и мера ответственности учителя в процессе формирования нравственности детей.

Ключевые слова: нравственность, совесть, искусство, воспитание, междисциплинарный подход, эмоции.

Kondratyuk and MI. Sense of conscience in the system of moral education of pupils of primary school age

The article is devoted to the research of the up-to-day problem of education of moral consciousness at children of midchildhood in the conditions of modern school. Special attention is spared on such an element of morality as conscience. The author of the work makes an attempt to expose a role and a place of conscience in the system of moral estimations of a person, mechanism of its forming and functioning in different age-dependent periods. An accent is put on pedagogical and educative possibilities of works of different types of arts as the mean of moral qualities development of junior schoolchildren in the process of teaching. Role and responsibility of a teacher is defined in the education process

Key words: morality, conscience, art, education, inter-discipline approach, emotions.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2012 р.

Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 373.015.31:17.022.1:784.1

Е. Ф. Командышко

**ПЕДАГОГИКА ИСКУССТВА XXI ВЕКА: НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ
РАЗВИТИЯ ГУМАНИТАРНОГО ЗНАНИЯ**

К современному этапу начала XXI века культура, а, следовательно, и искусство, охватывает множество сфер человеческой жизнедеятельности, познания, труда и творчества, а обращенные к этим различным сферам исследования являются актуальными и востребованы в ряду уже признанных теорий и концепций. В их числе - наследие выдающихся ученых XX века, таких как М.М. Бахтин, А.И. Буров, А.Ф. Лосев и многие другие.

Однако в настоящее время одной из центральных проблем педагогической науки все еще остается проблема соотношения двух главных стратегий постижения мира и человека: 1) естественнонаучной и 2) гуманитарной.

Первый путь (естественнонаучный) на протяжении огромной эпохи европейского рационализма достиг высочайшей культуры позитивистского миропонимания и эмпирического исследования, превратившись в доминирующий способ человеческого мышления и социального действия. Потому необходимо учитывать, что естественнонаучное мировоззрение основывается на идее возможности построения *единой и единственной*, абсолютно истинной картины мира,